

Nobrieduši prezidentam

Bens LATKOVSKIS,
tālr. 67886801

Par Latvijas politiskās sistēmas nepilnībām runāja jau pirmās republikas laikā, un Kārlis Ulmanis 1934. gada 15. maijā šos trūkumus mēģināja novērst, sarīkojot valsts apvērsumu. Arī mūsdienās ar neapbruņotu aci redzami mūsu politiskās sistēmas defekti. Grūti iedomāties, kādai vēl superdižģibelei jānotiek, lai visdedzīgākajiem 1922. gada Satversmes burta negrozāmības aizstāvjiem kļūtu skaidrs, ka Latvijas politiskā sistēma ir atkārtoti piedzīvojusi krahū un tā jāmaina. Vai vismaz radikāli jāuzlabo. Neatkarīgi no tā, vai Latvija tuvākajā nākotnē tiks pie jaunas Satversmes vai arī uzlabota tiks vecā, viens no sistēmas uzlabošanas elementiem ir tautas vēlēts prezidents ar paplašinātu pilnvaru apjomu.

Galvenais iebildums – bažas, ka netiks ievēlēts cienīgākais amata pretendents.

Standarta frāze «pastāv nopietnas bažas, ka tiešās prezidenta vēlēšanās tauta var ievēlēt kādu Zigerista tipa populistu» tiešā tekstā vēsta, ka šīs frāzes izteicējs uzskata latviešu tautu par politiski nobriedušu, kuru katrs blēdis var muļķot kā mazu bērnu. Acīmredzot līdzīgi uzskata arī liela sabiedrības daļa, jo nevienam politiķim par šādu klaju tautas nonievāšanu nav nācies taisnoties. Ja Latvijā ir šāds Viktorijas laika Anglijai raksturīgs nācijas kolektīvās apziņas pašnovērtējums, tad nav brīnums, ka arī daudzos citos jautājumos esam 19. gadsimta līmenī. Tolaik aktuāls bija jautājums, kam dot un kam nedot vēlēšanu tiesības, un būtībā šis pats jautājums ir darba kārtībā arī 21. gadsimta Latvijā. Ļaut tautai vēlētais vadītāju, vai tomēr tauta vēl nav līdz tam izaugusi? Visa publiskā retorika, ja vien atmetam daiļrunības vinjetes, ap to vien grozās – ka tikai dumjā tauta neievēlēja kādu citu, ne mūsējo.

Neliekuļosim, zināma taisnība Latvijas sabiedrības brieduma noliedzējiem ir. Mūsu demokrātijas izpratne ir vēl visai trausla. Jautājums ir cits – cik ilgi vēl uzskatīsim savu tautu par patstāvīgi domāt un atbildīgi rīkoties nespējīgu? Populārais režisors Alvis Hermanis latviešus salīdzināja ar senajiem iedzīvotājiem, kuriem dzimumakts un bērna piedzimšana bija divas savstarpēji nesaistītas

lietas. Latvieši, līdzīgi šiem tumsopiem, nespējot dzīves kvalitāti saistīt ar paša izvēli pie vēlēšanu urnām. Pēc Hermaņa loģikas, latviešiem vispār nevajadzētu dot vēlēšanu tiesības un būtu labāk, ja valsts vadītājus nozīmētu kāds fonds vai izredzēto apspriede. Var jau būt, ka režisoram taisnība. Taču tad mums visā skaļumā jāpasludina, ka Čerčils, iespējams, bija labs administrators – menedžeris, toties vājš domātājs un viņa slavenā frāze par sliktu demokrātiju, par kuru nekas labāks nav izdomāts – neizdevies kalambūrs.

Kamēr Čerčila atziņas vēl dzīvas, mēs atrodamies situācijā, kādā bieži nonāk pusaudžu vecāki. Dot savām atvasēm lielāku patstāvību un iespēju uzņemties atbildību vai arī maksimāli ierobežot, uzskatot – viņš vēl bērns. Kaut bērnam jau sen aug ūsas un bārda. TV sarunu šovu vadītājs Vladimirs Pozners šādos gadījumos lieto salīdzinājumu ar mācīšanos peldēt. Nevar iemācīties peldēt, teorētiski apgūstot roku, kāju kustināšanas un pareizas elpošanas prasmes. Iemācīties peldēt var, vienīgi mācoties to darīt ūdenī. Paaugstināt tautas politiskās atbildības izjūtu var, vienīgi dodot tautai iespēju rīkoties. Dzīvojot ar pārlicību, ka tauta mums dumja un par prezidentu ievēlēs Zigeristu, turpinām kultivēt infantilismu un veicinām politiskās atbildības atrofiju.

Politiku attieksme pret tautas vēlēto prezidentu ir precīzs indikators attieksmei pret savu tautu. Jo skeptiskāka attieksme, jo lielākas bailes no koncentrētas varas un vēlme atbildību izklaidēt plašā politisko viduvējiību lokā. Tiem, kuri sabiedrību baida ar Zigerista kлона otrreizējo atnākšanu, vajadzētu atcerēties, ka pat deviņdesmito gadu vidū ar visu Latvijai novatorisko reklāmas kampaņu šā vīra vadītā partija savāca nieka 15% balsu.

Latvijas politiskās sistēmas vajadzība pēc kapitālā remonta ir acīmredzama. Tautas vēlēts prezidents ar plašām izpildvaras pilnvarām būtu būtisks solis sistēmas efektivitātes paaugstināšanai. Būtu ļoti skumji, ja šīs priekšlikums nogrimtu neauglīgās diskusijās par to, kādi spēki šo priekšlikumu iesnieguši un ko tie ar to grib panākt. Taču vēl skumjāk, ja, baidoties, ka par prezidentu varētu kļūt kāds cits, ne savējais, tā pilnvaras tiktu tiktāl apgrieztas, ka no tautas vēlēta prezidenta tik vien būtu jēgas kā plašāks mandāts bez reālas varas. Bet prezidents – izkārtne mums nūdien nav vajadzīgs. ■

2009. - 16. novembris

NEATKARĪGĀ